

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์มีภารกิจและบทบาทหน้าที่ครอบคลุมงานด้านการเกษตรทุกด้าน โดยงานแต่ละด้านมีหน่วยงานภายในสังกัดทำหน้าที่รับผิดชอบดูแลเพื่อให้การดำเนินงานตามภารกิจเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพตามนโยบายของรัฐบาล แต่ในปัจจุบันอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ที่ปฏิบัติงานในพื้นที่มีแนวโน้มลดลงทุกปี ประกอบกับภารกิจที่ได้รับมอบหมายในปัจจุบันมีเพิ่มขึ้น และการจัดสรรงบประมาณด้านการเกษตรมีค่อนข้างต่ำเมื่อเทียบกับด้านอื่นๆ ทำให้ไม่สามารถดูแลเกษตรกรได้อย่างทั่วถึงเมื่อเทียบกับจำนวนเกษตรกรที่มีอยู่ทั่วประเทศ และปัจจุบันภาคการเกษตรมีความหลากหลายและมีความเกี่ยวข้องกับหลายสาขา อีกทั้งต้องเผชิญกับสถานการณ์และการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยี จึงต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของหลายภาคส่วนในการทำงานเชิงบูรณาการ โดยเฉพาะเกษตรกรซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายและเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการพัฒนาการเกษตร

ส่วนราชการในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้รับสมัครและได้คัดเลือกตัวแทนเกษตรกรในท้องถิ่นตามความชำนาญเฉพาะสาขา เพื่อมาเป็นอาสาสมัครเกษตรแต่ละด้าน รวม 13 สาขา ได้แก่ อาสาสมัครเกษตรและสหกรณ์ อาสาสมัครฝนหลวง อาสาสมัครเกษตรด้านบัญชี ประมงอาสา อาสาปศุสัตว์ หมอดินอาสา เกษตรหมู่บ้าน อาสาสมัครสหกรณ์ อาสาสมัครชลประทาน เศรษฐกิจการเกษตรอาสา อาสาสมัครปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรวม อาสาสมัครชวนา ชีวนำ และอาสาพัฒนาขงพารา เพื่อช่วยเหลือการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ ตลอดจนเผยแพร่ความรู้ ถ่ายทอดเทคโนโลยี และประชาสัมพันธ์งานต่างๆ ของส่วนราชการในกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ตามระเบียบกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ว่าด้วยการบริหารงานอาสาสมัครเกษตร พ.ศ. 2551 แต่การปฏิบัติงานในเชิงบูรณาการตามระเบียบนี้ยังขาดผู้ประสานงานระหว่างอาสาสมัครเกษตรด้วยกันเองภายในหมู่บ้าน รวมทั้งขาดผู้ประสานงานระหว่างอาสาสมัครเกษตรกับองค์กรที่เกี่ยวข้อง ในปี พ.ศ.2554 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์จึงได้ออกประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เรื่องอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้าน โดยกำหนดให้มีการคัดเลือกอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้าน

หมู่บ้านละ 1 คน เพื่อทำหน้าที่ประสานเชื่อมโยงการทำงานของอาสาสมัครเกษตรสาขาต่างๆ เกษตรกร องค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในหมู่บ้าน

ในปี พ.ศ.2554 สำนักงานเกษตรจังหวัดนครนายกในฐานะนายทะเบียนอาสาสมัครเกษตรประจำจังหวัดนครนายก ได้รับมอบหมายจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ให้ดำเนินการคัดเลือกอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้าน (อกม.) จากอาสาสมัครเกษตรหรือผู้แทนเกษตรกรระดับหมู่บ้าน ที่ได้รับการคัดเลือกหมู่บ้านละ 1 คน จากการประชุมอาสาสมัครเกษตรและผู้แทนเกษตรกรระดับหมู่บ้าน ได้อาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านของจังหวัดนครนายก จำนวน 406 คน เพื่อปฏิบัติงานตามบทบาทที่ได้รับมอบหมายจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และในปี พ.ศ.2556 สำนักงานเกษตรจังหวัดนครนายก ได้ดำเนินงานโครงการพัฒนาอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้าน โดยจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการปฏิบัติงานตามภารกิจที่ได้รับมอบหมาย โดยมีการถ่ายทอดความรู้การปฏิบัติงาน ส่งเสริมการเกษตรและแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้าน การขึ้นทะเบียนเกษตรกร การขึ้นทะเบียนเกษตรกรผู้ปลูกพืชเศรษฐกิจ การจัดทำแผนพัฒนาการเกษตรในหมู่บ้าน การประสานงานในการถ่ายทอดความรู้และแก้ไขปัญหาของเกษตรกรในหมู่บ้าน และติดตามสถานการณ์การเกษตรในหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาศักยภาพอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านโดยนำอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านไปศึกษาดูงานจุดที่ประสบความสำเร็จ

จากการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านที่ผ่านมาพบปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านหลายประการ อาทิ อาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านมีภารกิจมากเนื่องจากบางรายเป็นอาสาสมัครด้านอื่นๆ เป็นผู้นำชุมชน หรือเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล และอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านบางรายยังไม่เข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตน ซึ่งส่งผลทำให้การปฏิบัติงานไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้ ดังนั้นเพื่อศึกษาว่ามีปัจจัยใดบ้างที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านในจังหวัดนครนายก ตลอดจนปัญหา และข้อเสนอแนะในการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ เพื่อนำผลการศึกษาที่ได้ไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการวางแผนและกำหนดนโยบายในการสนับสนุน ส่งเสริม และพัฒนาอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้าน (อกม.) ของจังหวัดนครนายก ให้สามารถปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ได้สอดคล้องกับปัญหาและสถานการณ์จริงในพื้นที่อันจะนำไปสู่การพัฒนาการเกษตรแบบมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด รวมทั้งเผยแพร่ผลการศึกษาแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ และพัฒนากิจกรรมการดำเนินงานของอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านในจังหวัดนครนายกให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยสังคม และปัจจัยด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานของอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านในจังหวัดนครนายก

2.2 เพื่อศึกษาระดับการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านในจังหวัดนครนายก

2.3 เพื่อศึกษาความคิดเห็นของอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านในจังหวัดนครนายกต่อการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้าน

2.4 เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านในจังหวัดนครนายก

2.5 เพื่อศึกษาปัญหา และข้อเสนอแนะในการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านในจังหวัดนครนายก

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร แนวคิดและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถนำมากำหนดประเด็นในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ การปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านในจังหวัดนครนายก ได้ดังนี้

3.1 ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ และระดับการศึกษา

3.2 ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ได้แก่ จำนวนแรงงานในครัวเรือน รายได้รวมของครัวเรือนต่อปี และพื้นที่ทำการเกษตร

3.3 ปัจจัยทางสังคม ได้แก่ ความเป็นผู้นำในชุมชน การเป็นอาสาสมัครเกษตรสาขาอื่นๆ การเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรการเกษตร และการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร

3.4 ปัจจัยด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ ได้แก่ การได้รับการฝึกอบรม แหล่งความรู้ด้านการเกษตร การได้รับการสนับสนุนการปฏิบัติงานจากหน่วยงาน และความคิดเห็นต่อการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้าน

3.5 บทบาทหน้าที่ของอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้าน ได้แก่

3.5.1 จัดเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานด้านการเกษตรของหมู่บ้าน

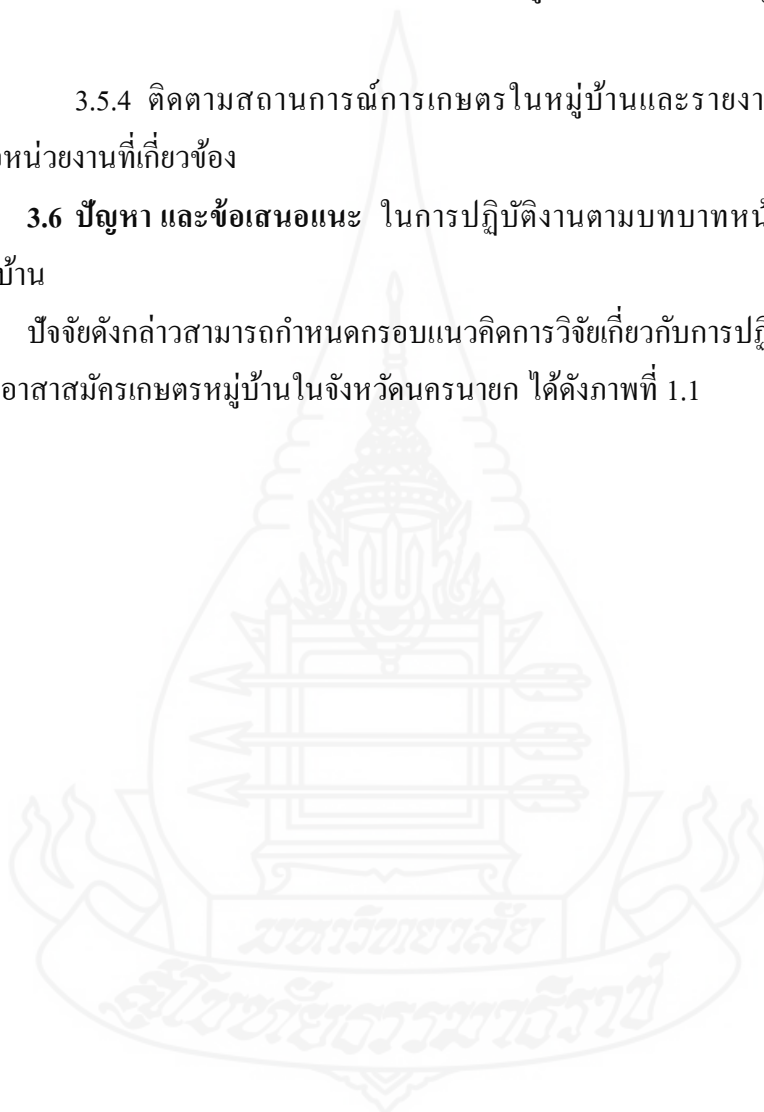
3.5.2 ร่วมกับกรรมการหมู่บ้านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดทำแผนพัฒนาการเกษตรระดับหมู่บ้าน

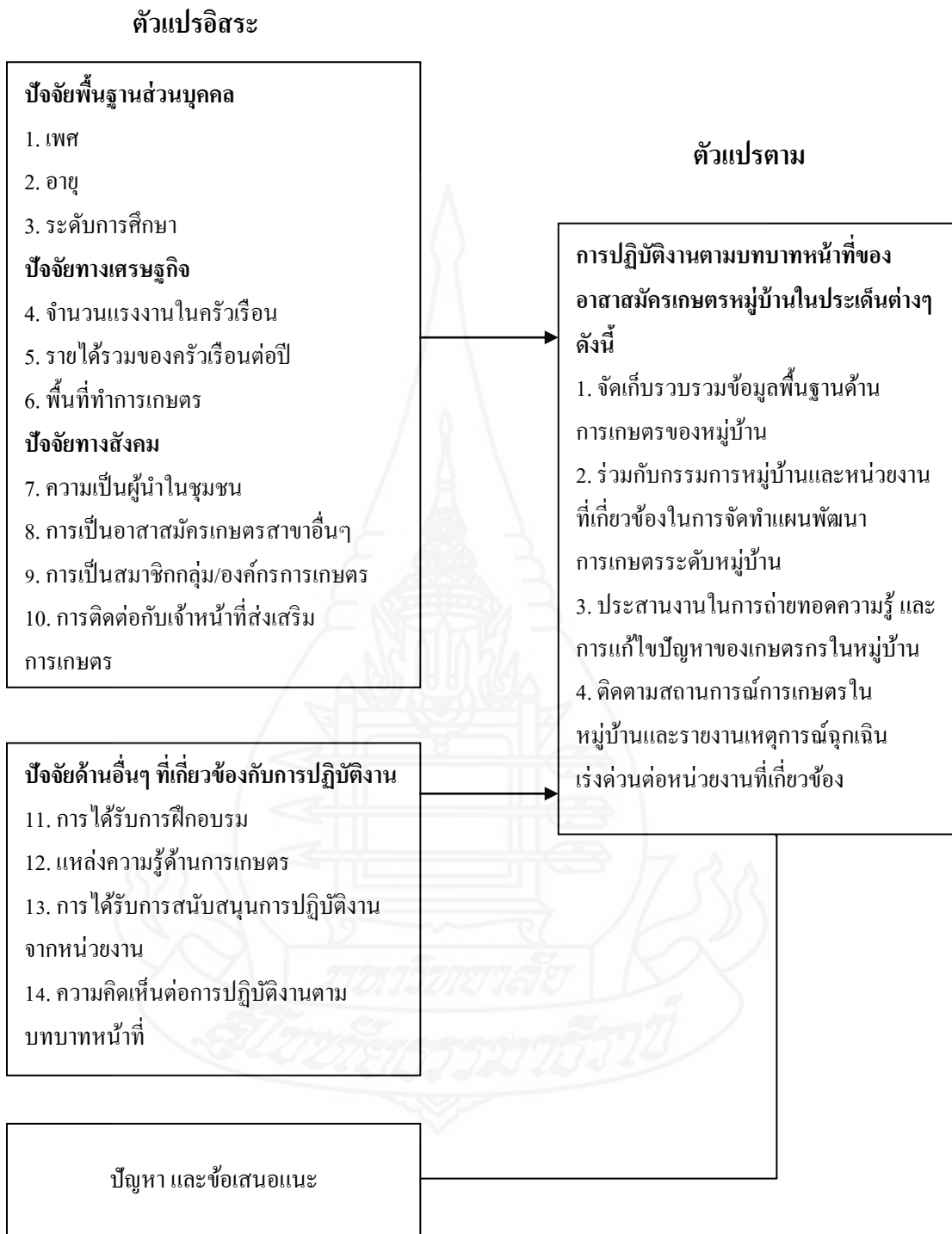
3.5.3 ประสานงานในการถ่ายทอดความรู้ และการแก้ไขปัญหาของเกษตรกรในหมู่บ้าน

3.5.4 ติดตามสถานการณ์การเกษตรในหมู่บ้านและรายงานเหตุการณ์ฉุกเฉินเร่งด่วนต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3.6 ปัญหา และข้อเสนอแนะ ในการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้าน

ปัจจัยดังกล่าวสามารถกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านในจังหวัดนครนายก ได้ดังภาพที่ 1.1

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

4. สมมติฐานการวิจัย

4.1 อาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านที่มีปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ และระดับการศึกษาต่างกัน มีผลการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านในจังหวัดนครนายกแตกต่างกัน

4.2 อาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านที่มีปัจจัยทางเศรษฐกิจ ได้แก่ จำนวนแรงงานในครัวเรือน รายได้รวมของครัวเรือนต่อปี และพื้นที่ทำการเกษตรต่างกัน มีผลการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านในจังหวัดนครนายกแตกต่างกัน

4.3 อาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านที่มีปัจจัยทางสังคม ได้แก่ ความเป็นผู้นำในชุมชน การเป็นอาสาสมัครเกษตรสาขาอื่นๆ การเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรการเกษตร และการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรต่างกัน มีผลการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านในจังหวัดนครนายกแตกต่างกัน

4.4 ปัจจัยด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน ได้แก่ การได้รับการฝึกอบรม แหล่งความรู้ด้านการเกษตร การได้รับการสนับสนุนการปฏิบัติงานจากหน่วยงาน และความคิดเห็นต่อการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านมีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านในจังหวัดนครนายก

5. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านในจังหวัดนครนายก มีขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

5.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา ทำการศึกษาเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านตามประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เรื่องอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้าน ดังนี้

5.1.1 จัดเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานด้านการเกษตรของหมู่บ้าน

5.1.2 ร่วมกับกรรมการหมู่บ้านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดทำแผนพัฒนาการเกษตรระดับหมู่บ้าน

5.1.3 ประสานงานในการถ่ายทอดความรู้ และการแก้ไขปัญหาของเกษตรกรในหมู่บ้าน

5.1.4 ติดตามสถานการณ์การเกษตรในหมู่บ้านและรายงานเหตุการณ์ฉุกเฉินเร่งด่วนต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

5.2 ขอบเขตด้านพื้นที่ ทำการศึกษาเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านในจังหวัดนครนายก ซึ่งได้รับการคัดเลือกเป็นอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้าน และยังคงปฏิบัติหน้าที่อยู่ ในพื้นที่ 4 อำเภอ ของจังหวัดนครนายก จำนวน 406 คน โดยการสุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ จำนวน 202 คน

6. นิยามศัพท์เฉพาะ

6.1 อาสาสมัครเกษตร หมายถึง เกษตรกรหรือบุคคลที่ได้รับการคัดเลือกหรือสมัครใจเข้าเป็นอาสาสมัครภายใต้หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์กำหนด เพื่อเป็นเครือข่ายในการช่วยเหลือการปฏิบัติงานของหน่วยงานต่างๆ รวมทั้งงานของชุมชนซึ่งเกี่ยวข้องกับการเกษตรหรือสหกรณ์ เรียกโดยย่อว่า “อกษ.” ซึ่งมี 13 สาขา คือ อาสาสมัครเกษตรและสหกรณ์ อาสาสมัครฝนหลวง อาสาสมัครเกษตรด้านบัญชี ประมงอาสา อาสาปศุสัตว์ หมอดินอาสา เกษตรหมู่บ้าน อาสาสมัครสหกรณ์ อาสาสมัครชลประทาน เศรษฐกิจการเกษตรอาสา อาสาสมัครปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม อาสาสมัครชวนาชั้นนำ และอาสาพัฒนาฯพารา ทั้งนี้ในการวิจัยครั้งนี้คือเกษตรกรหรือบุคคลที่ได้รับคำสั่งแต่งตั้งจากจังหวัดนครนายกให้ดำรงตำแหน่งอาสาสมัครเกษตรปฏิบัติงานในพื้นที่จังหวัดนครนายก

6.2 อาสาสมัครเกษตรหมู่บ้าน หมายถึง อาสาสมัครเกษตรหรือผู้แทนเกษตรกรระดับหมู่บ้านที่ได้รับคัดเลือกหมู่บ้านละ 1 คน จากการประชุมอาสาสมัครเกษตรและผู้แทนเกษตรกรระดับหมู่บ้าน เพื่อทำหน้าที่ประสานเชื่อมโยงการทำงานของอาสาสมัครเกษตรสาขาต่างๆ เกษตรกร องค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในหมู่บ้าน เรียกโดยย่อว่า “อกม.” อยู่ในวาระคราวละ 4 ปี ซึ่งในงานวิจัยนี้อาสาสมัครเกษตรหมู่บ้าน คือเกษตรกรหรือบุคคลที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านของจังหวัดนครนายก และยังคงปฏิบัติงานอยู่

6.3 บทบาทหน้าที่ของอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้าน หมายถึงลักษณะการดำเนินงานของอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านที่ระบุไว้ในประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เรื่อง อาสาสมัครเกษตรหมู่บ้าน ดังนี้

6.3.1 จัดเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานด้านการเกษตรของหมู่บ้าน

6.3.2 ร่วมกับกรรมการหมู่บ้านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดทำแผนพัฒนาการเกษตรระดับหมู่บ้าน

6.3.3 ประสานงานในการถ่ายทอดความรู้ และการแก้ไขปัญหาของเกษตรกรในหมู่บ้าน

6.3.4 ติดตามสถานการณ์การเกษตรในหมู่บ้านและรายงานเหตุการณ์ฉุกเฉินเร่งด่วนต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

6.4 การปฏิบัติงาน หมายถึง การกระทำหรือการดำเนินงานตามหน้าที่ที่ได้รับ ซึ่งในงานวิจัยนี้คือการปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทหน้าที่ของอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านที่ได้รับมอบหมายจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

6.5 เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร หมายถึง ข้าราชการหรือพนักงานราชการของสำนักงานเกษตรจังหวัดนครนายก ที่เข้าไปปฏิบัติงานในพื้นที่เพื่อให้ความรู้ และการสนับสนุนการปฏิบัติงานแก่อาสาสมัครเกษตรหมู่บ้าน

7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

7.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำข้อมูลผลงานวิจัยที่ได้รับใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผน และกำหนดนโยบายในการพัฒนาศักยภาพของอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านในจังหวัดนครนายก ให้มีทักษะในการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ สามารถช่วยเหลือการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ และให้ความช่วยเหลือเกษตรกรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

7.2 สามารถนำข้อมูลผลงานวิจัยที่ได้รับไปเป็นแนวทางในการปรับปรุงระบบการดำเนินงานของอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านในจังหวัดนครนายกให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

7.3 สามารถนำข้อมูลปัญหา และข้อเสนอแนะไปเป็นแนวทางในการปรับปรุง แก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านต่อไป